

Vergaderjaar 1995–1996

24 614

Wijziging van bepalingen van verschillende wetten in verband met de erkenning van de vrijheid van levensovertuiging als grondrecht

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

1. Inleiding

Sinds de grondwetsherziening van 1983 erkent de Grondwet naast de vrijheid van godsdienst ook expliciet de vrijheid van levensovertuiging als een grondrecht.

Beide grondrechten zijn geregeld in artikel 6 van de Grondwet. Dit artikel luidt als volgt:

1. Ieder heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

2. De wet kan terzake van de uitoefening van dit recht buiten gebouwen en besloten plaatsen regels stellen ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden.

Dit wetsvoorstel strekt ertoe de wetgeving aan te passen aan de in artikel 6, eerste lid, van de Grondwet gegeven rechten op vrijheid van godsdienst en van levensovertuiging. Dit betekent dat indien in de wetgeving slechts een van deze vrijheden wordt genoemd, de andere daaraan wordt toegevoegd. Het gaat hier om een louter technische aanpassing. Uitvoering van artikel 6, tweede lid, van de Grondwet heeft reeds plaatsvonden in de Wet openbare manifestaties. Bij laatstgenoemde wet zijn een aantal wijzigingen aangebracht in het Wetboek van Strafrecht en de Zondagswet en zijn de Wet op de kerkgenootschappen en de Wet vereniging en vergadering ingetrokken.

De Nederlandse wetgeving die voor 17 februari 1983 tot stand is gekomen, bevat bepalingen op het terrein van de vrijheid van godsdienst die geënt zijn op de terminologie van de grondwettelijke bepalingen van voor die datum. Erkenning van de vrijheid van levensovertuiging als grondrecht heeft gevolgen gehad voor de uitvoering van bedoelde wetgeving. Waar in de bestaande wetgeving de term godsdienst c.q. levensovertuiging is opgenomen, wordt reeds thans eveneens rekening gehouden met iemands levensovertuiging respectievelijk godsdienst. In dit wetsvoorstel wordt deze rechtspraktijk geformaliseerd.

2. Terminologie

Waar wetten in formele zin in overeenstemming met de Grondwet gebracht worden, dient rekening te worden gehouden met de gebruikte terminologie en de context van de wet die wordt gewijzigd alsmede met de geldende wetgeving die reeds in bedoelde zin is gewijzigd. Voor de onderhavige wet zijn met name van belang de termen levensbeschouwing, levensovertuiging, bedienaars van de godsdienst, geestelijk ambt, bedienaren van de godsdienst, belijdenisvrijheid, godsdienstige gezindheid, godsdienstplichten, godsdienstoefening, godsdienstige overtuiging, godsdienstonderwijs, godsdienstige verzorging en de godsdienstige groep.

Bij het redigeren van een wijziging, moest ter zake steeds een keuze gemaakt worden. Zo moest onder andere tussen de woorden «levensovertuiging» en «levensbeschouwing» worden gekozen. Argumenten van praktische aard hebben bij deze keuze een overheersende rol gespeeld. Zo is de keuze voor het woord «levensovertuiging» in hoofdzaak bepaald door het gegeven dat deze term gebruikt wordt in artikel 6 van de Grondwet. Door deze term steeds te gebruiken wordt in de meest letterlijke zin van het woord aangesloten bij de grondwettelijke bepaling. Een nadeel van dit woord is dat er geen bijvoeglijk naamwoord van bestaat. De omstandigheid dat dit wel het geval is bij het woord «levensbeschouwing» heeft de keuze voor deze laatste term in vele gevallen aantrekkelijker gemaakt. Ook in de memorie van toelichting bij de herziening van de Grondwet zijn ten aanzien van artikel 6 afwisselend de woorden «levensovertuiging» en «levensbeschouwing» gebruikt. Een enkele keer wordt een combinatie van deze twee woorden gebezigd: «levensbeschouwelijke overtuiging» of ook «levensbeschouwelijk belijden» (Kamerstukken II, 1975–1976, 13 872, nr. 3, blz. 29). In dit wetsvoorstel worden eveneens verschillende termen gebruikt om datgene te beschrijven dat is verwoord in het eerste lid van artikel 6: het belijden van ofwel een godsdienst ofwel een levensovertuiging. Beide hebben betrekking op het geestelijk leven van een individu of van een groep. Wat betreft de termen «levensbeschouwelijk vormingsonderwijs» is aansluiting gezocht bij reeds in bestaande wetgeving gehanteerde terminologie. Met name op het gebied van het onderwijs wordt in sommige bepalingen verwezen naar «levensbeschouwelijke waarden». Indien daarbij een verwijzing naar «godsdienstige waarden» ontbreekt, is daarvoor een voorziening getroffen. Deze is terug te vinden in de artikelen XI tot en met XV van dit wetsvoorstel.

Ook het woord «belijdenisvrijheid» heeft betrekking op zowel de vrijheid van godsdienst als de vrijheid van levensovertuiging. Naast genoemde termen worden ook andere woorden gebruikt om hetzelfde te beschrijven. Gedacht kan worden aan het woord «geestelijk», dat in verschillende wetten voorkomt. De zinsnede «genootschappen op geestelijke grondslag» komt zo vaak voor dat er als het ware van een ingeburgerd begrip gesproken kan worden. Met deze termen worden bedoeld genootschappen op een andere dan godsdienstige grondslag, met andere woorden genootschappen op levensbeschouwelijke grondslag. In dit wetsvoorstel wordt de term «geestelijk» ruim geïnterpreteerd, zodat daaronder zowel de godsdienstige als de levensbeschouwelijke grondslag valt.

3. Selectie van wijzigingsvoorstellen

In verschillende gevallen behoeft de wetgeving niet te worden aangepast aan de redactie van artikel 6, eerste lid, van de Grondwet. Dit is uiteraard het geval indien reeds een met artikel 6 overeenstemmende

redactie voorkomt. Verder wordt geen aanpassing voorgesteld in geval de desbetreffende bepalingen van een wet door een wijziging in een andere wet of door de totstandkoming van een nieuwe wet ingetrokken zullen worden of zullen worden gewijzigd. Sommige bepalingen kunnen ongewijzigd blijven omdat deze betrekking hebben op gevallen die specifiek zijn voor het belijden van de godsdienst en geen levensbeschouwelijke pendant hebben. Veelal gaat het dan om bepalingen die betrekking hebben op het kerkelijk huwelijk, bijvoorbeeld in artikel 68 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, dat voorschrijft dat geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaats hebben, voordat de partijen aan de bedienaar van de eredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand is voltrokken.

In sommige bepalingen is reeds met andere vormen van geestelijk leven dan de godsdienst rekening gehouden, althans op een wijze die dit impliceert. In dergelijke gevallen is voor alle duidelijkheid een expliciete verwijzing naar de bedoelde andere vormen van geestelijke belijdenis opgenomen. Zo is bijvoorbeeld aan bepalingen met betrekking tot het afleggen van de eed of belofte «naar de wijze zijner (hunner) godsdienstige gezindheid» toegevoegd dat men dezelfde keuze heeft op grond van de levensovertuiging.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
H. F. Dijkstal